

Verhitte gemoederen

Melkquotum, fosfaatrechten, varkensrechten, stikstofreductie, fipronil, droogte, beregeningsverbod, halvering van de veestapel, PFAS ... Er lag al een poos een tijdbom te tikken. Aangescherpt beleid rondom de stikstofuitstoot deed de bom ontploffen – de maat was vol.

Tekst: ds. J. Belder

Het voelde voor veel agrarische ondernemers als een kaakslag, zo niet als nekschot. De boeren trokken massaal aan de bel in Den Haag. En niet alleen zij.

Megafiles

Boze boeren, burgers en buitenlui vormen in de herfst van 2019 een groot offensief tegen het regeringsbeleid. Harde werkers in de gezondheidszorg en het onderwijs sluiten aan. Ouderen pikken de dreigende verlaging van de pensioenen niet. Bewoners van het aardbevingsgebied in Groningen zegden het vertrouwen in de regering op. Instanties als de belastingdienst, UWV, CBR en jeugdzorg – om meer niet te noemen – hebben de gemoederen zeer verhit. Er trad een domino-effect op in de samenleving. Vooral de grote middengroep mobiliseert zich nu. Een Nederlandse variant van de Franse gele hesjes?

Op 1 oktober trokken de boeren massaal naar het regeringscentrum. Dat was lang niet meer vertoond – in februari 1990 voor het laatst. Toen protesteer-

den de boeren tegen dalende graanprijzen. De recente trekkeroptocht zorgde voor megafiles. De boeren konden niettemin op veel begrip en sympathie vanuit de samenleving rekenen. Het boerenleed woog zwaarder dan alle fileleed van die dag. Er broedde op het platteland al langer een mix van ergernis, onbegrip, wantrouwen en verontwaardiging over Haags beleid. Zo legde het ministerie van Landbouw begin 2018 van de ruim 17.000 melkveehouderijen er 2100 een strafmaatregel op. Tot nader order mocht geen vee meer af- of aangevoerd worden. Er zou op grote schaal met de boekhouding zijn geknoeid om de fosfaatregels te omzeilen. Uiteindelijk bleek het om slechts 75 bedrijven te gaan. De minister moest door het stof, maar de landbouwsector stond op scherp. De massale ruiming – lees: vernietiging – van gezond vee tijdens de MKZ-crisis van 2001 zat nog levendig in de boerenachterhoofden. Ook het gedwongen teruggeven van vruchtbare akkers aan de zee in Zeeuws-Vlaanderen is nog niet vergeten. En toen kwam de stikstofimpasse, die fungeerde als een snelkookpan van emoties en agressie.

Verleende volmacht

Boeren voelen zich niet altijd gerespecteerd. De vele uitdrukkingen waarin ze er negatief afkomen, spreken boekdelen. Het woord 'boer' heeft in menige mond een denigrerende klank. Ondertussen voorziet de boerenstand ons dagelijks van voedsel. In de Bijbel wordt waarderend over de boer gesproken. Hij staat model in gelijkenissen die Jezus vertelde. De Vader wordt zelfs vergeleken met een wijnboer. Leerzaam is de bijbelse visie op landbouw. Akker en vee zijn in bruikleen. Je kunt er niet mee doen naar eigen goeddunken. De aarde is immers van de Heere (Ps.24:1). Wij zijn geroepen haar te bebouwen en bewaren. God geeft daartoe aanwijzingen. We zijn immers geen eigenaars in absolute zin, maar rentmeesters, onderkoningen aan wie God de zorg voor 'Zijn' grond, beesten, bloemen en planten toevertrouwde. Dat betekent bezig zijn in het bezit van je Heer. Dat gebeurt niet illegaal, maar vanwege de verleende volmacht. Het is ook niet vrijblijvend, want er moet verantwoording over afgelegd worden. Gods blijvende betrokkenheid op Zijn schepping uit zich in onder meer Zijn zorg voor de bodem. Zo verordent Hij een sabbatsjaar, waarin boer en grond op adem kunnen komen. Als we onze huidige vorm van landbouw houden tegen het licht van het Woord, »

Denkduwtjes

- Na de zondeval is het bewaren van de schepping (Gen.2:15) van des te meer urgentie, ook al ontbreekt de opdracht in Genesis 3:21.
- In hoeverre laten we ons ook in de landbouw leiden door Gods Woord?
- Met name de boeken van Mozes geven een aantal waardevolle aanwijzingen voor de landbouw.
- Is de huidige wereldwijde milieu- en klimaatcrisis Gods oordeel over mislukt rentmeesterschap?
- Moet het roer om en zo ja, hoe dan en waarom?
- Wat houdt het bijbelse begrip rentmeesterschap in?
- Geldt bijbels rentmeesterschap alleen voor de producent of ook voor de consument?

Boeren gaan met hun tractoren de weg op richting Den Haag, om te protesteren tegen het stikstofbeleid van de regering.

valt er vermoedelijk wel het een en ander te corrigeren. Een oude boerenwijsheid luidt dat je de grond nog beter achter moet laten dan toen je die kreeg. Is dat een wijsheid ontleend aan Calvijn? In zijn commentaar op Genesis 2:15 laat hij zich in soortgelijke woorden uit. ‘Zorg er voor dat je de grond niet uitput, maar leg je er op toe die aan het volgende geslacht door te geven, zoals ze aan jou werd doorgegeven, of zelfs nog beter’ (vrije weergave).

Natuurinclusief boeren

Productiecapaciteit kan dan ook niet eindeloos ongestraft voortgaan. Dat leidt op den duur tot uitputting van het bodemleven en afnemende vruchtbaarheid van de akker. Wie jaar in jaar uit het maximale van de bodem vraagt, ‘trekt’ de grond leeg. Het is geen geheim dat het slecht gaat met de biodiversiteit. Alarmerende rapporten volgen elkaar in rap tempo op. Ecologische neergang voert onvermijdelijk tot economische neergang.

Natuurinclusief boeren en kringlooplandbouw (wat je aan voedingsstoffen onttrekt, gaat ook weer terug naar de bodem) zijn de grote uitdagingen voor de nabije toekomst. Aan de overheid is nu de taak om biodiversiteit niet een synoniem te laten zijn van inkomstendaling. We moeten af van zoveel mogelijk produceren tegen een zo laag mogelijke kostprijs. Staan we onder de tucht van marktdenken of onder die van Gods heilzame wil? Zijn bloemrijke weilan-

den zoveel slechter dan monotone biljartvelden van eiwitrijk Engels raaigras? En kan de lokale en regionale markt niet een goed alternatief zijn voor de wereldmarkt, zonder in een ‘Ot en Siennostalgie’ weg te dromen?

Laat er geen misverstand over zijn: de boer heeft een hoge roeping en een respectabel beroep. Tegelijkertijd is hij kwetsbaar. Hij komt gemakkelijk klem te zitten tussen verschillende belangen. In zijn bedrijfsvoering is hij van veel afhankelijk en uiteindelijk ook maar weer van Eén. Hij zaait op hoop van zegen. En weet (hopelijk!) dat van Gods zegen alles afhangt.

Kunstmest

Boeren hebben in hoge mate het landschap vormgegeven. Zij zijn de grondlegger van het cultuurlandschap. Denk aan het intieme coulisselandschap dat hier en daar nog aanwezig is op vooral de zandgronden: besloten percelen met houtwallen. Maar ook het open polderland in Utrecht en Zuid-Holland is er dankzij de agrariërs.

Boeren zijn vindingrijk, ze weten zich steeds weer aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Ze moeten wel, willen ze overleven. In de achttiende eeuw maakten tabak en boekweit plaats voor de aardappel. Daar viel meer aan te verdienen. Als neveneffect gaf het de impuls aan de opkomst van de varkenshouderij. Maar toen in 1845 een aardappel-

ziekte Europa teisterde, waren honger en ellende het gevolg. Suikerbieten waren een goed alternatief voor aardappelen. In De Betuwe ontstond fruitteelt en bij de snel groeiende steden verbouw van groente. In de negentiende eeuw werden overal organisaties opgericht om de boerenbelangen te behartigen. Woeste gronden en 'onlanden' werden ontgonnen en ingericht voor landbouwactiviteiten. Doordat er mest beschikbaar kwam via vuilnis uit de steden, vogelmest uit Zuid-Amerika en nog weer later kunstmest (Thomasslakkenmeel, superfosfaat), kon de akkerbouw uitbreiden en ging de productiviteit per hectare fors omhoog. Zo kon een groeiende bevolking in leven gehouden worden. Nederland was eind negentiende eeuw wereldkampioen kunstmestgebruik. Er werden vormen van landbouwonderwijs opgericht en in Wageningen groeide de plaatselijke HBS uit tot wat nu Wageningen University & Research (WUR) heet – toen ik er terechtkwam, was de officiële naam nog Landbouwhogeschool.

Crises en bloeitijden

In de jaren zeventig van de negentiende eeuw kwam de landbouw in een grote crisis. Na enkele vette jaren volgden magere jaren. De stoomboot maakte

import van goedkoop graan en andere landbouwproducten uit verre overzeese gebieden mogelijk. Werd er in 1873 op de Arnhemse Korenmarkt nog 13 gulden neergelegd voor een mud graan, twintig jaar later was dat bedrag geslonken tot vijf gulden en vijftig centen. De prijzen van vlees en zuivel daalden eveneens. Eendracht maakt macht, moeten enkele voortrekkers gedacht hebben. En zo ontstonden de coöperaties, die een stevig antwoord waren op uitbuiting en vernedering van vooral de kleine boeren.

Vanaf het einde van de negentiende eeuw kende de landbouw weer een bloeitijd. Dat duurde tot aan de Eerste Wereldoorlog, want toen vielen de exportmarkten weg en stagneerde de invoer van kunstmest en voergraan. De varkens-, pluimvee- en varkensstapel kromp snel. Creatieve oplossingen werden gezocht, evenals middelen om het hoofd boven water te houden. Het lukte, al moest de overheid voor veel kleine bedrijven bijspringen.

In het tweede en derde decennium van de twintigste eeuw stond opnieuw het water veel boeren aan de lippen. En toen brak ook nog eens de Tweede Wereldoorlog uit. Maar de boer, hij ploegde voort. Hij plantte en zaaide, op hoop van zegen. ■

Dr. J. Belder
uit Harskamp is
emeritus predikant.

Volgende week
het slot van deze
tweelুক, over de
moeilijkheden waarin
de boerensector
momenteel verkeert.

De Waarheidsvriend

Behoeftte aan toerusting en bezinning?

Neem een jaarabonnement voor slechts € 49 en ontvang De Waarheidsvriend twee maanden gratis. Of vraag een cadeau-bon aan en schenk een jaarabonnement.

Ga naar www.dewaarheidsvriend.nl/word-abonnee of bel ons op 055-5766660.

Wij wensen u, mede namens de overige duizenden abonnees, veel leesgenoegen toe.

AVONDMAAL TAFELGOED

- TAFELLAKENS
- NAPPERONS
- SERVETTEN

ABBINK TEXTIEL VRIEZENVEEN

TEL.:
0546 565561

MAIL:
ATV@ABBINK-TEXTIEL.NL

begravenisverzorging Den Hollander

- Alleen begravenissen
- Opbaarmogelijkheden in een door u gewenst rouwcentrum of thuis met koeling
- Dag en nacht bereikbaar

Mozartlaan 13
3131ES Vlaardingen
010 - 460 05 09
info@tdenh.nl
www.begravenisverzorgingdenhollander.nl

HARKES Begravenissen

Dennis Harkes
Bea Blok

Voorofscheweg 15a
2771 MA Boskoop
harkesbegravenissen.nl
0172 - 21 21 22

WIJ VERZORGEN ALLEEN
BEGRAFENISSEN

